

Nr 24

Utbildningsutskottets betänkande med anledning av motion angående särskilda villkor för behörighet att undervisa i musik och gymnastik på grundskolans mellanstadium.

Motionen

1974: 227 av fru Sundberg (m) och herr Nordstrandh (m) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om bestämmelser i skolstadgan med innebörd att mellanstadielärare enligt 1968 års lärarhögskolestadga ges behörighet att undervisa endast i ett av ämnena musik och gymnastik, nämligen det i vilket vederbörande lärare erhållit lägst betyget godkänd i grundkursen.

Utbildning av lärare på mellanstadiet i musik och gymnastik

Enligt 27 § stadgan (1968: 318) för lärarhögskolorna omfattar grundkursen på mellanstadielärlinje bl. a. musik och gymnastik. Inom ramen för grundkursen skall studerande följa utbildningen endast i ett av ämnena musik och gymnastik. Varje studerande på mellanstadielärlinjen skall därjämte följa en orienteringskurs i ett av ämnena musik och gymnastik, nämligen i det ämne som vederbörande inte skall följa inom ramen för grundkursen.

Enligt Aktuellt från Skolöverstyrelsen 1972/73: 14 (s. 15) har på mellanstadielärlinjen ämnesstudierna i musik och gymnastik givits sådan utformning att lärarkandidaten blir kompetent att undervisa i endast ettdera av nämnda ämnen. Utbildningen i musik och gymnastik sker i form av en grundkurs om 200 timmar i det ena ämnet och en orienteringskurs om 50 timmar i det andra.

Enligt utbildningsplanen är målet för grundkursen i vad avser ämnet musik bl. a. att lärarkandidaten skall förvärva de kunskaper och färdigheter som krävs för musikundervisningen på mellanstadiet och i vad avser ämnet gymnastik att lärarkandidaten bl. a. skall äga sådana kunskaper och färdigheter som krävs för att kunna undervisa i de i mellanstadiets kursplan angivna huvudmomenten.

Orienteringskursen däremot avser endast beträffande ämnet musik att lärarkandidaten bl. a. skall förvärva de kunskaper och färdigheter som krävs för att kunna integrera musik i undervisningen i andra ämnen och beträffande ämnet gymnastik att lärarkandidaten bl. a. skall

äga sådana kunskaper och färdigheter som erfordras för att kunna organisera och leda friluftsverksamheten på mellanstadiet.

Behörighet att undervisa på grundskolans mellanstadium m. m.

Enligt skolstadgan (1971: 235) är lärare på mellanstadiet (lärare 2) skyldig att undervisa i de ämnen som ingår i tjänst som lärare på mellanstadiet och är behörig att undervisa i stadiets ämnen, såvida inte Kungl. Maj:ts föreskrivit särskilda villkor för behörighet att undervisa i visst ämne (14 kap. 9 § första stycket, 15 kap. 17 och 25 §§). Sådana särskilda villkor har föreskrivits beträffande ämnet engelska.

Som framgår av Aktuellt från Skolöverstyrelsen 1972/73: 14 (s. 16) saknar mellanstadielärare som avlagt examen enligt 1968 års lärarhögskolestadga tillräcklig utbildning för att undervisa i ett av ämnena musik och gymnastik. Med utgångspunkt i 1960 års lärarutbildningssakkunnigas förslag (SOU 1965: 29, s. 295) fäster skolöverstyrelsen samtidigt uppmärksamheten på vissa åtgärder som kan prövas för att eleverna på mellanstadiet skall få undervisning i musik och gymnastik av kompetent lärare, nämligen anlitande av lärare i gymnastik, lärare i musik, mellanstadielärare med utbildning i ämnet enligt grundkursen eller enligt äldre studicordning m. m.

För tillträde till utbildning av lärare på mellanstadiet krävs enligt Kungl. Maj:ts beslut den 16 februari 1968 bl. a. förkunskaper i gymnastik samt i ett av ämnena teckning och musik.

Remissyttrandena

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från skolöverstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Sveriges lärarförbund, Lärarnas riksförbund och Svenska facklärarförbundet.

Skolöverstyrelsen erinrar om att organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS) i sitt betänkande Musikundervisning (utbildningsdepartementet Ds U 1973: 19) föreslagit bl. a. att mellanstadielärarutbildningen snarast möjligt förändras så att alla lärare får behörighet i både musik och gymnastik utan att den nuvarande omfattningen av undervisningen i de båda ämnena minskas och att överstyrelsen i annat sammanhang aktualiserat frågan om en övergripande översyn av lärarutbildningen som förutsätts inbegripa även det i motionen berörda problemet. I avvaktan på Kungl. Maj:ts ställningstagande till dessa förslag anses inte skäl föreligga att vidta ytterligare åtgärder.

Svenska kommunförbundet, som anser att den koordination motionärerna föreslagit mellan lärarhögskolestadgan och skolstadgan bör komma till stånd, har i sitt yttrande anfört följande.

Den nuvarande utbildningen av mellanstadielärare, vilken ger undervisningsbehörighet endast i ettdera av ämnena musik och gymnastik, har vållat stora problem för kommunerna. Det har visat sig svårt att, särskilt vid mindre skolenheter i glesbygderna, inrätta tjänster med specialinriktning åt musik eller gymnastik. Mellanstadielärarna blir ofta nödsakade att undervisa i båda ämnena trots att de saknar utbildning och behörighet i det ena av dem. Denna tendens kommer att framträda allt tydligare inte bara beroende på att antalet lärare med den nya utbildningen tilltar för varje termin utan också därför att man numera i skolplaneringen strävar efter att så långt möjligt bibehålla de mindre skolenheterna, där möjligheterna till ämnesbyten är små eller obefintliga.

När idén om linjedelning musik—gymnastik framfördes av lärarutbildningssakkunniga i början av 1960-talet, planerade man allmänt för stora centralskolor med många lärare. Vid sådana skolor kunde ämnesbyten lätt ske. Bakom själva tanken att på detta sätt medge ett val mellan musik och gymnastik kan man spåra en uppfattning att det skulle råda ett intresse- och begåvningsmässigt alternativförhållande mellan ämnena. Erfarenheterna från lärarutbildning och grundskola visar att denna uppfattning är felaktig.

Styrelsen anser att den koordination som motionärerna föreslagit mellan lärarhögskolestadgan och skolstadgan bör komma till stånd. Därjämte anser styrelsen dock, med hänvisning till ovan anförda synpunkter, att en möjlighet bör öppnas för lärarkandidaterna på mellanstadielärlinjen att vid lärarhögskolan förvärva behörighet i både musik och gymnastik. Problemet torde böra tas upp av den utredning som nyligen aviserats för översyn av lärarutbildningen. Förslag om särskilda vidareutbildningsåtgärder bör också övervägas i det sammanhanget, så att mellanstadielärare som har behörighet endast i det ena ämnet får möjlighet att i efterhand komplettera till behörighet även i det andra ämnet.

Sveriges lärarförbund konstaterar att nu gällande utbildningsplan för mellanstadielärare innebär att för behörighet att undervisa i musik respektive i gymnastik krävs genomgången grundkurs i ämnet. Förbundet fortsätter.

Lärarförbundet känner icke till att avsaknaden av en bestämmelse om särskilda behörighetsregler medfört någon olägenhet vid utläggningen av vederbörande lärares tjänstgöring. Uppenbart är att mellanstadielärare som utexaminerats enligt 1968 års studieplaner fått åta sig undervisning i ämnena musik och gymnastik oaktat att de inte genomgått grundkurs i ämnet. Att så skulle bli fallet i framförallt mindre skolor förutsattes för övrigt när lärarutbildningsreformen genomfördes. Förbundet utgår från att skolöverstyrelsens riktlinjer i denna fråga enligt ASÖ 1972/73: 14 är väl kända och också tillämplas.

Lärarnas riksförbund, som också konstaterar att utbildning av mellanstadielärare enligt stadgan för lärarhögskolorna ger kompetens för undervisning i endast ettdera av ämnena musik och gymnastik, anför bl. a. följande.

Överstyrelsens anvisningar utfärdades i början av hösten 1972. Deras effekt tycks ha varit ringa. Enligt förbundets erfarenhet undervisar

mellanstadielärare med ny utbildning regelmässigt också i det av ämnena musik och gymnastik för vilket de saknar kompetens. De lokala skolmyndigheterna synes icke i tillräcklig grad ha ansträngt sig att genomföra åtgärder i enlighet med överstyrelsens anvisningar.

I motionen föreslås att bestämmelser skall utfärdas med innebörd att mellanstadielärare med ny utbildning skall vara behörig att undervisa i endast det av ämnena musik och gymnastik, i vilket läraren erhållit lägst betyget godkänd i grundkursen. Förbundet tillstyrker bifall till motionen. Förbundet är medvetet om att sådana behörighetsregler icke utgör någon slutgiltig lösning på problemet. Sådana behörighetsregler skulle emellertid ha bl. a. den viktiga funktionen att stimulera de lokala skolmyndigheterna att vid bristande tillgång på kompetenta lärare i musik resp. gymnastik söka vidtaga åtgärder enligt de anvisningar som skolöverstyrelsen utfärdat.

Svenska facklärarförbundet, som stöder motionens hemställan, framför bl. a. följande synpunkter i ärendet.

Svenska facklärarförbundet har i yttrande över »Musikundervisningen» (Utbildningsdepartementet Ds U 1973: 19), betänkande avgivet av Organisationskommittén för högre musikutbildning, OMUS, anfört att undervisning i musik på grundskolans låg- och mellanstadium i framtiden bör handhas av låg- och mellanstadielärare som genomgått en kompetensgivande ämnesutbildning i musik eller av specialistutbildad lärare, dvs. musiklärare. Förbundet anser att de behörighetsregler som f. n. gäller vid tillträde till låg- respektive mellanstadielärarutbildningen ifråga om förkunskaper i musik ej motsvarar de förkunskapskrav som bör uppställas för tillträde till kompetensgivande utbildning i musik. Sålunda anser förbundet att behörighetskraven för tillträde till denna utbildning bör skärpas. Grundutbildningen bör utökas så att den som genomgått denna får tillräckliga förutsättningar att uppfylla målsättningen för undervisningen i musik. En förstärkning av den nuvarande grundläggande undervisningen betraktar förbundet som nödvändig för att låg- eller mellanstadielärare som genomgått utbildningen skall vara behöriga att undervisa i ämnet. För klasslärares möjligheter att uppfylla läroplanens målsättning i gymnastikundervisningen på respektive stadium gäller samma princip.

Utskottet

På grundskolans mellanstadium förekommer ämnena musik och gymnastik i samtliga årskurser. Huvudmoment för musikundervisningen på mellanstadiet är bl. a. sång och spel i samverkan, olika former av musikaliskt skapande, musiklyssnande med musikorientering samt musikinlära med ton- och taktarter jämte dirigeringsövningar. Enligt läroplanens anvisningar är det skolans uppgift att med anknytning till barnens spontana musikglädje vidmakthålla och vidareutveckla deras musikaliska verksamhetslust. Gymnastikundervisningens huvudmoment på samma stadium upptar gymnastik, dans, lek, bollspel, fri idrott, orientering, skridskoåkning, skidåkning och simning. Enligt läroplanens mål skall gym-

nastikundervisningen väcka bestående intresse och förståelse för behovet av fysisk aktivitet som ett medel till rekreation och hälsa.

Den som avlagt examen på lärarhögskolas mellanstadielärlinje eller folkskollärarexamen är skyldig att undervisa i de ämnen som ingår i tjänst som lärare på mellanstadiet och är behörig att undervisa i stadiets ämnen, såvida inte Kungl. Maj:t föreskrivit särskilda villkor för behörighet att undervisa i visst ämne. Sådana särskilda villkor har föreskrivits beträffande ämnet engelska.

Till grund för 1967 års reformering av bl. a. mellanstadielärläro-utbildningen har legat förslag från 1960 års läro-utbildningssakkunniga, vilka beträffande ämnena musik och gymnastik föreslog att lärarna på mellanstadiet skulle få behörighetsgrundande utbildning om sammanlagt 210 timmar endast i ett av dessa ämnen. I propositionen 1967: 4 angående reformerad läro-utbildning anslöt sig departementschefen till grundtankarna i läro-utbildningssakkunnigas förslag beträffande innehåll och uppläggning av låg- och mellanstadielärläro-utbildningen och uttalade att hans ställningstaganden i fråga om läro-tjänster på grundskolans låg- och mellanstadier inte innebar väsentliga förändringar. De befintliga tjänstekategorierna borde bibehållas och vidare borde lärarnas åligganden förbli oförändrade. På låg- och mellanstadierna borde i ämnena musik, slöjd och gymnastik och på mellanstadiet dessutom i teckning behörighet att undervisa tillkomma även lärare med särskild utbildning i ifrågavarande ämne. Departementschefens uttalande föranledde ingen erinran från riksdagens sida (SU 1967: 51, rskr 1967: 143).

Enligt stadgan (1968: 318) för lärarhögskolorna skall studerande på mellanstadielärlinjen inom ramen för grundkursen genomgå utbildning endast i ett av ämnena musik och gymnastik och därjämte följa en orienteringskurs i det av nämnda ämnen, som inte ingått i grundkursen. Enligt de av Kungl. Maj:t meddelade timplansbestämmelserna beträffande utbildningen på mellanstadielärlinje omfattar grundkursen i musik alternativt gymnastik 200 timmar och orienteringskursen i gymnastik alternativt musik 50 timmar. Av skolöverstyrelsens anvisningar framgår att orienteringskursen inte är utformad så att den ger kompetens för undervisning på mellanstadiet i musik eller gymnastik.

I motionen 1974: 227 yrkas med hänvisning till utbildningens utformning enligt 1968 års studieordning att särskilda villkor föreskrivs för behörighet att undervisa i musik respektive gymnastik på grundskolans mellanstadium. För behörighet anses böra krävas lägst betyget godkänd i grundkursen i musik respektive gymnastik av den som avlagt examen på lärarhögskolas mellanstadielärlinje.

Yttranden över motionen har avgivits av skolöverstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Sveriges lärarförbund, Lärarnas riksförbund och

Svenska facklärarförbundet. Svenska kommunförbundet, Lärarnas riksförbund och Svenska facklärarförbundet instämmer i motionärernas yrkande.

Utskottet vill med anledning av motionen och yttrandena anföra följande.

Utskottet har uppfattningen att den utredning som skall komma till stånd för en övergripande översyn av lärarutbildningen (jfr UbU 1974: 17) allsidigt bör pröva även frågan om hur mellanstadiet lärare bör utbildas i musik och gymnastik. Utredningens prövning bör på längre sikt kunna ge en lösning på det problem som tas upp i motionen 1974: 227. På kortare sikt bör andra åtgärder kunna vidtas.

För att eleverna på mellanstadiet skall få den undervisning i musik och gymnastik som läroplanen föreskriver är det väsentligt att, i de fall lärare på mellanstadiet saknar kompetens att undervisa i ettdera av ämnena, annan lärare anlitas för undervisningen i det aktuella ämnet. Överstyrelsen fäster i Aktuellt från Skolöverstyrelsen 1972/73: 14 uppmärksamheten på vissa anordningar som kan prövas. Utskottet anser det angeläget att skolöverstyrelsen vidtar åtgärder i syfte att sprida ökad kännedom om nämnda anvisningar.

Svenska kommunförbundet anför i sitt yttrande över motionen att nuvarande mellanstadielärarutbildning, som ger kompetens att undervisa i endast ettdera av ämnena musik och gymnastik, vållat stora problem för kommunerna. Med anledning härav ställer förbundet frågan om en kompletterande frivillig utbildning, som ger vidgad kompetens, kan erbjudas dels dem som avlagt examen på lärarhögskolas mellanstadielärlinje, dels dem som bedriver studier på denna linje.

Det ankommer på skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet att bedöma om en kompetensgivande fortbildningskurs som någorlunda motsvarar ifrågavarande grundkurs i musik eller gymnastik kan erbjudas lärare på mellanstadiet, som endast genomgått orienteringskurs i ett av ämnena. Detsamma gäller frågan om en frivillig kurs för dem som bedriver studier vid lärarhögskolas mellanstadielärlinje. Utskottet förutsätter att skolöverstyrelsen tar de initiativ i ärendet som kommunförbundets yttrande över motionen kan ge anledning till.

Utskottet hemställer

att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet med anledning av motionen 1974: 227 anfört beträffande anvisningar om kompetens att undervisa i musik och gymnastik på grundskolans mellanstadium och beträffande vissa kurser i dessa ämnen.

Stockholm den 2 maj 1974

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m), Wiklund (s), Elmstedt (c), fröken Hörlén (fp), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Sundgren (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Lantz (vpk), herrar Hagberg i Örebro (s) och Gillström (s).

